

HAMBARDZUM KARAPET SAHAKYAN'IN ANLATTIKLARI
(1898, SEBASTİA [SIVAS])

Ben Paskalya'dan kırk gün sonra, Yükseliş Günü'nde Sivas'ta doğdum. Papaz beni vaftiz ederken doğum günümü sormuş ve Yükseliş Yortusu gününde doğduğumu öğrenince : "İsmi beraberinde getirmiş" deyip adımı Hambardzum [Yükseliş] koymuş.

Babam Karapet, tenekeciydi. Annem Voski ev kadınıydı. Ağabeyimin adı Haykaz'dı; erkek kardeşiminki ise Suren. Kız kardeşimin ismi ise Vardanus'tu. Orta halli bir aileydik. Bizim Sivas'ta 7-8 yaşından itibaren okula giderdik. Ben alfabeyi zar zor öğrenmişim.

Çok iyi kalpli ve kibar bir kadın olan annem erken vefat etti. Yemem için bana kuru üzümle ekmek verdiklerini hatırlıyorum. Ben bunları sevinerek yedim; ama onun cenaze töreni hakkında başka bir şey hatırlamıyorum. Babam ikinci bir evlilik yaptı.

Ağabeyim Haykaz mühendislik okumuştü; yol inşa ediyordu. Türk Hükümeti onu uzman olarak Berlin-Bağdat Demiryolu'nu inşa etmeye götürdü; ama bir daha geri gelmedi; öldürüldüğünü duyduk.

Tellal Ermenilerin göçe hazırlanması gerektiğini duyurduğunda, Türk zaptiyeler "Erkekler bir yana! Avratlar bir yana!" diye emirler yağdırmaya başladılar. Gücü kuvveti yerinde erkekleri Rus-Türk Cephesi'ne savaşmaya gönderiyorlardı.

Bizi koyunlar gibi sürdüler; kendi evlerimizden, meyve bahçelerimizden çıkardılar. Issız çöllere düştük. Yüz on gün, hemen hemen hiç istirahat etmeden açık havada yürüdük. Açık havada da uyuyorduk. Yaşlılar ve hastalar yürüyemiyor, ya da yolda kalıyorlardı; veya zaptiye onlara vurup öldürüyordu. Bizi aç yürütüyorlardı; su içmemize bile izin vermiyorlardı. Kürtler ve Çeçenler üstümüze saldırıyorlar, varımızı yoğunuzu çalıyorlar, kızları ve gelinleri kaçııyorlardı. Pek çok kız ve kadın kendini suya atıyordu. Dicle ve Fırat nehirleri cesetlerle dolmuştu. İkinci annemin hamile olduğunu hatırlıyorum. Onu öldürdüler; kılıcı karnına sokup bebeğini dışarı çıkardılar ve erkek olduğu için gülmeye başladılar; onu yere fırlattılar. Ben o manzarayı asla unutamam. Biz birbirimizi kaybettik. Yalnız kaldım. Bir gün kumun üzerinde aç ve çıplak yatıyordum; bir Arap adam gelip zaptiyeye yaklaştı ve ona para verip : "Ben şunu götürüyüm; benim yanımda çalışsın" dedi. Beni yanına hizmetkâr olarak aldı. Ben o adamın yanında çobanlık yapıyordum. O Arap benim hayatımı kurtardı. Ben hep onun ruhu için dua ediyorum. Doğrudur, ahırda yaşıyor, hayvanların yanında uyuyordum; ama hayatım kurtulmuştu.

Arabın iki oğlu, bir kızı vardı. Oğulları eve faydalı değildiler. Benim çalışkan ve kendisine adanmış olduğumu görüp beni evlat edindi. Sol elime mavi mürekkeple dövme yaptı. Adımı Şükrü koydu. Bana : "Ben oğullarımdan hayır görmedim. Eğer benim biricik kızıyla evlenirsen, mal varlığımı sana bırakacağım; köyün sahibi olacaksın" diyordu. Beni Halep'e götürdü; bana elbiseler satın aldı, ayakkabılar aldı, giydirdi. Ayakkabıcı Sivaslı bir Ermeni idi.

O bana yardımcı oldu. Bana sordu :

- Sen kimsin?

- Ben Ermeniyim.

O Ermeni ayakkabıcı, Arabın kızıyla evlenmemem için onun yanından kaçmamı sağladı.

1928'de o Ermeni ayakkabıcıyla Fransa'ya kaçtım. Orda çiftçilik yaptım. Bir gün şans eseri bir adama rastladım. O bana :

- Sen Suren'in ağabeyi Hambardzum değil misin? diye sordu.

- Evet, dedim.

- Suren hayatta biliyor musun?

- Deli misin? Dünyada Ermeni mi kaldı? Hepsini katlettiler!

- Ne diyorsun? Hala yaşayan Ermeniler var; erkek kardeşin Suren Lyon'da yaşıyor.

Adı Sargis olan o adam beni Lyon'a, erkek kardeşimin yanına götürdü. Erkek kardeşimin babam gibi tenekecilik yaptığını gördüm. Ben de çiftçi oldum. Lyon'da çok sayıda Ermeni vardı. Bir araya gelir, toplantılar yapardık. Ben Ermeni Yardım Kuruluşu şubesinde önce aza, sonra başkan vekili, daha sonra da başkan oldum. Vatanseverlik duygusuyla yanıp tutuşuyordum; yurtdışında kendimi yabancı gibi hissediyordum. Ben hep şöyle diyordum : "Karanlıkta yaşamak, yarı karanlıkta yaşamaktan iyidir."

Günün birinde vatana dönüş haberi Lyon'a ulaştı. Sevincim sonsuzdu. Ermenistan bizi çağırıyordu.

1947'de Ermenistan'a geldik. Beylanlı Taguhi'yle evlendim; bir aile kurdum. Mıkırtiç isimli bir oğlumuz, Vardanuş isimli bir kızımız oldu. Vardanuş adını, duyduğum acı yüzünden koydum; zira bir gün, Arapların yanında çobanlık yaparken Arapların kızın birini saçlarından çeke çeke götürdüklerini gördüm. Onlara yaklaşip neden öldüğünü sordum. "Açtı; onu bulduk; acıyıp ona bir parça ekmek verdik; yeyince midesi patladı, öldü" dediler. Kızın yüzünü görmek için yaklaştım; baktım ki, ölen, Vardanuş kız kardeşim. Yanında diz çöküp : "Bu benim bacımdır!" dedim.

Arap efendim onu iyi bir şekilde defnettirdi. O yüzden de kızımın adını Vardanuş koydum; ama onun adını her telaffuz ettiklerinde zavallı kız kardeşimi hatırlarım.

Yerevan'da inşaatçı oldum. Konyak fabrikası, şarap fabrikası, Sundukyan Tiyatrosu, Dvin Oteli benim yonttuğum taşlarla inşa edilmiştir. Ama Dvin Oteli inşa edilirken düştüm ve elim kırıldı; ondan sonra bir daha taş yontucu olarak çalışmadım. Halbuki ben iyi bir taş

yontucuydum ve Vatanımın yeniden inşa edilisinde bana düşen görevi yerine getirdiğim, bir "taş" da ben yerleştirdiğim için kendimle gurur duyuyorum.

Şimdi artık hatıra eşyası fabrikasında sadece geceleri bekçilik yapıyorum.